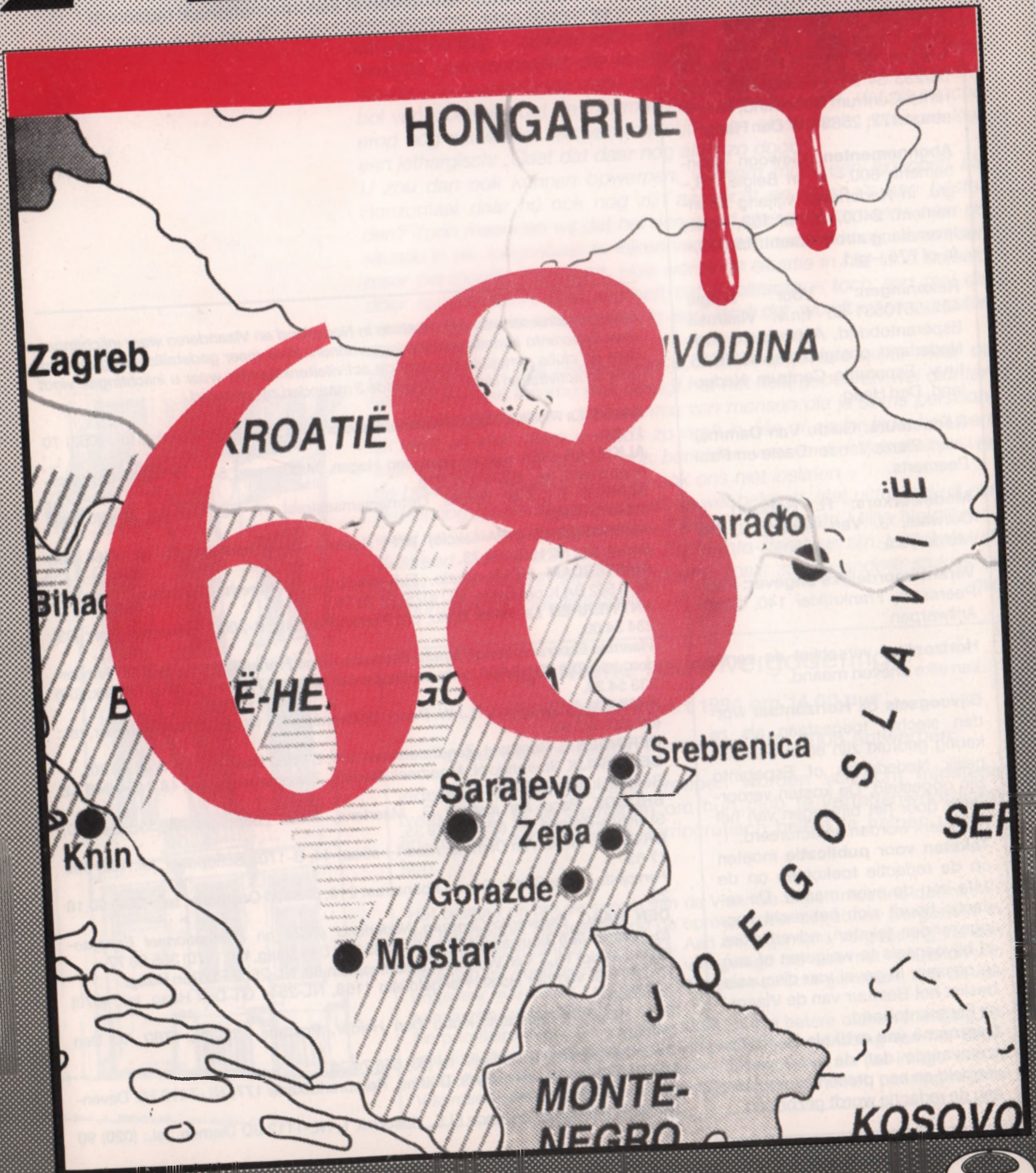
Tweemaandelijks tijdschrift
25ste jaargang 1994/2 (146)
maart-april

Horizontaal

ISSN 0772-540 K Afgiftekantoor: ANTWERPEN X

Horizontaal – Tweemaandelijks tijdschrift, uitgegeven door de Vlaamse Esperantobond v.z.w., 25ste jaargang. Horizontaal is de voortzetting van *Esperanto Panorama*.

Redactie en administratie (België): Frankrijklei 140, 2000 Antwerpen, tel.: 03/234 34 00, telefax: 03/233 54 33; (Nederland): Esperanto-Centrum Nederland, Riouwstraat 172, 2585 DW Den Haag.

Abonnementen: Gewoon abonnement: 600,– fr. in België, 33,– gld. in Nederland; vijfjarig abonnement: 2400,– fr. of 132,– gld.; levenslang abonnement: 15 000,– fr. of 775,– gld.

Rekeningen: Voor België 402-5510531-55 t.n.v. Vlaamse Esperantobond, Antwerpen; voor Nederland: postgiro rek.: 3583975 t.n.v. Esperanto-Centrum Nederland, Den Haag.

Redacteurs: Guido Van Damme, Jean-Pierre VandenDaele en Paul Peeraerts.

Medewerkers: R. Rotsaert, I. Durwael, J. Van Eenoo, J. De Mulder, e.a.

Verantwoordelijke uitgever: Paul Peeraerts, Frankrijklei 140, 2000 Antwerpen.

Horizontaal verschijnt de eerste van elke oneven maand.

Bijvoegsels bij **Horizontaal** worden slechts toegestaan als ze keurig gedrukt zijn en in onberispelijk Nederlands of Esperanto zijn opgesteld. De kosten veroorzaakt door het bijvoegen van het drukwerk worden gefactureerd.

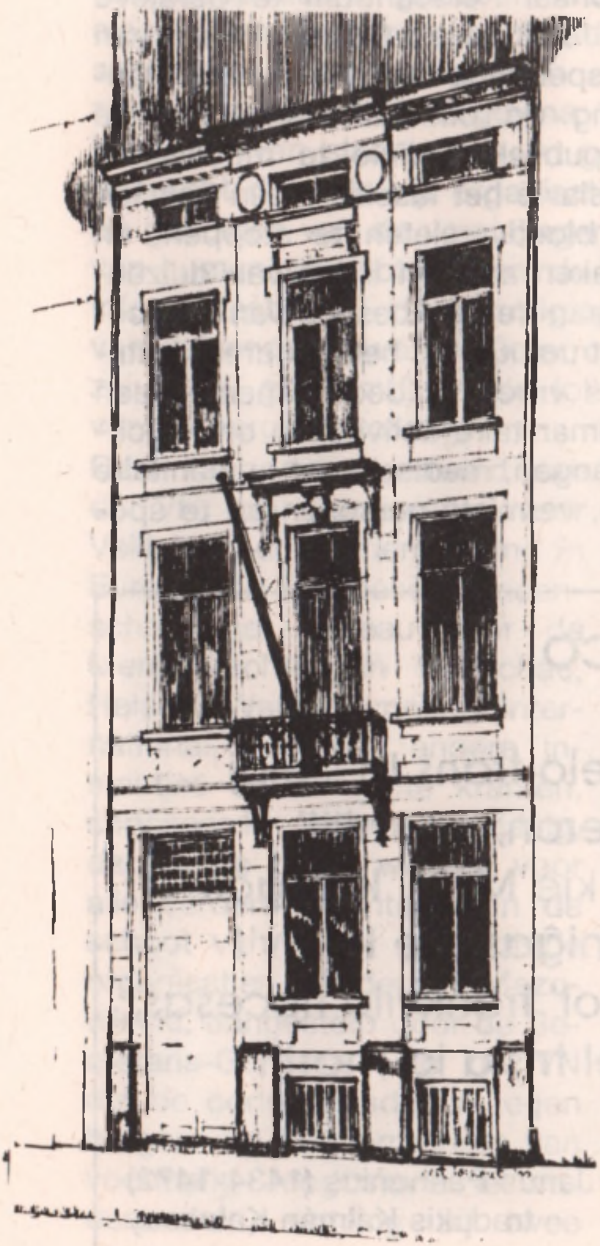
Teksten voor publicatie moeten op de redactie toekomen op de 1ste van de even maand. De redactie houdt zich het recht voor ingezonden teksten, advertenties of bijvoegsels te weigeren of aan te passen. In geval van discussie beslist het Bestuur van de Vlaamse Esperantobond.

Lijst van adressen van alle plaatsen in Nederland en Vlaanderen waar inlichtingen over Esperanto kunnen worden ingewonnen. Voor meer gedetailleerde gegevens over de clubs verwijzen we naar de activiteitenkalender waar u inlichtingen vindt over de activiteiten die in de volgende 3 maanden zijn gepland.

AALST *La Pioniro*, Hugo Dossche, Asserendries 103, B-9300 Aalst, tel.: (053) 70 17 89.
ALKMAAR (NEA-sekcio) Hans ten Hagen, Middenweg 587, NL-1704 BH Heerhugowaard, tel.: (02207) 17 918.
ALMELO G.C.A.M. Dercks, Ootmarsumsestraat 47, NL-7607 AX Almelo, tel.: (05490) 19403.
AMERSFOORT (NEA-sekcio) W.P. Roelofs, Vosseveldlaan 16, NL-3768 GM Soest, tel.: (02155) 154 73.
AMSTERDAM (FERN-sekcio, FLE-sekcio) J. Hardeveld, Ruimtevaartlaan 33, NL-1562 BA Krommenie, tel.: (075) 28 70 18.
ANTWERPEN *La Verda Stelo*, p/a Frankrijklei 140, B-2000 Antwerpen, tel.: (03) 234 34 00.
Vlaamse Esperantobond/Flandra Esperanto-Ligo Frankrijklei 140, B-2000 Antwerpen, tel.: (03) 234 34 00, antwoordapparaat tussen 17.30 en 9.00 u. Telefax: (03) 233 54 33.
ARNHEM (NEA-sekcio) R.J.W. Poort, Sellersmaat 60, NL-6903 XM Zevenaar, tel.: (08360) 337 90.
BERINGEN G. Rombaut, Zandhoefstraat 156, B-3583 Paal, tel.: (011) 42 80 20.
BEVERWIJK *Stelrondo* N. Moerbeek-Bartels, Zwaansmeerstraat 48, NL-1946 AE Beverwijk, tel.: (02510) 310 79.
BRUGGE *Paco kaj justeco* G. Maertens, Prins Leopoldstraat 51, B-8310, St.-Kruis-Brugge, tel. (050) 35 49 35.
BRUSSEL Emile Van Damme, Albert-I-straat 44, B-1703 Schepdaal, tel.: (02) 569 17 83.
Fervojistoj L. De Sutter, Frère-Orbanstraat 210, B-8400 Oostende, tel.: (059) 50 18 25.
DEN HAAG *Esperanto-Centrum Nederland (ECN)* en *Internationaal Esperanto-Instituut (IEI)* Riouwstraat 172, NL-2585 HW Den Haag, tel.: (070) 355 66 77.
(NEA-sekcio) Th.J. Van Woerden, Erasmusplein 59, NL-2532 RD Den Haag.
(TANEF) G. van der Horst, Hengelolaan 1158, NL-2544 GT Den Haag, tel.: (070) 366 65 47.
DEN HELDER Esperanto-klubo Den Helder, Postbus 140, NL-1780 AC Den Helder.
DEURNE (TANEF) E. Spitaels, tel (03) 658 74 20.
DEVENTER (NEA-sekcio) J.S. Douma, Rembrandtkade 177, NL-7412 HL Deventer, tel.: (05700) 183 04.
DIEMEN *Internacia Amikeco* FLE, Vlasdonk 1, NL-1112 JD Diemen, tel.: (020) 90 90 94.

Toen ik aan dit nummer van Horizontaal *begon, werden twee spelende kinderen in Sarajevo door inslaande mortieren gedood. Een dag later al, werden zes kinderen gedood in Mostar. Toen veertien dagen later de redactie was afgerond vielen er 68 doden op een markt in Sarajevo. ... Over de schuldvraag gaf men geen uitsluitsel. 68... het is een symbolisch getal, daarom staat het op ons omslagblad, maar wat stelt het eigenlijk voor?*

Misschien herinnert u zich nog wel het artikel dat in ons mei-nummer van vorig jaar over Bosnië is verschenen. Het was het getuigenis van een vluchteling – esperantist – over de schrijnende toestand en de gerichte volkerenmoord die in Bosnië aan de gang was... en nog steeds – in toenemende mate zelfs – is. De kranten staan er elke dag bol van, zodanig, dat de informatie afstompend werkt, dat de reactie erop nog nauwelijks een van medelijden en afschuw is, maar veeleer een lethargisch: „Gaat dat daar nog altijd zo door?".
U zou dan ook kunnen opwerpen, waarom moet een tijdschrift als Horizontaal *daar nu ook nog zijn aandacht en pagina's aan besteden? Toch meenden wij dat het een goed idee was, om eens naar de situatie in ex-Joegoslavië te kijken vanuit een andere hoek, vanuit een meer persoonlijk invalspunt. Hoe wordt de situatie in het land beleefd door esperantisten, hoe overleeft het Esperanto – toch een taal die bedoelt de vrede te dienen – in een land dat wordt uiteen gereten door oorlog?*
Het resultaat is niet overweldigend, niet hoopgevend zelfs, maar op het persoonlijke intieme vlak brengt het het hele gebeuren wel dichterbij. Uiteindelijk komen de berichten van mensen die je soms persoonlijk kent, of wier naam je reeds zo vaak in één of ander tijdschrift bent tegen gekomen. Er komen ook berichten voor in alle tijdschriften van de beweging. Daarom mag het ook ons niet loslaten.
Dat oorlog tot literatuur inspireert, is wel bekend. Het uittreksel uit een werk van de Kroate Spomenka Štimec – uit Kroata Milita Noktlibro *– illustreert dat hij ook tot in de Esperanto-literatuur zijn tentakels uitstrekt. Een roerend stukje literatuur... zoals zovele andere stukjes uit dit nummer van ons tijdschrift.* *gvd*

Algemene Ledenvergadering

zaterdag 26 maart 1994 om 14.00 uur

in het Esperantohuis, Frankrijklei 140, 2000 Antwerpen

Iedereen is welkom, alle groepen worden verzocht minstens twee leden af te vaardigen om hun club te vertegenwoordigen en zo mee een actief en democratisch beleid te helpen uitwerken.

Het bestuur en het personeel van de Vlaamse Esperantobond danken allen die positief reageerden op de oproep onder de rubriek „vergezicht" in het novembernummer van 1993. Aan de Algemene Vergadering zal een rekening ter goedkeuring worden voorgelegd die sluit met een tekort van ongeveer 400 000 fr.; de omstandigheden in acht genomen, lijkt dit een aanvaardbaar resultaat.
De prioritaire doelstellingen voor 1994 zij een betere dienstverlenging zowel aan de groepen als aan individuen en een opfrissing van het Esperanto-huis, wat zowel het personeel, de bezoekers als het imago van de Vlaamse Esperantobond zal ten goede komen. RR, penningmeester

Boodschap uit Sarajevo

Esperanto-Ligo de Bosnio kaj Hercegovino, 71000 Sarajevo... – reeds meer dan een jaar hadden wij dit briefhoofd, dat op 9 april door het faxtoestel van UEA kwam, niet meer gezien. Het was gedateerd op 5 april (de eerste verjaardag van de oorlog in Bosnië) en verzonden vanuit het kantoor van de Bosnische regering. De brief van één bladzijde was het eerste directe teken van leven van Šefik Rizvanović sinds een jaar. De brief bevestigde tevens, in naam van het „Oorlogsbestuur van de Liga", de wens van ELBH om als landsbond aan te sluiten bij UEA. Klaarblijkelijk had de beslissing van het Bestuur van UEA, genomen in Wenen, om ELBH als lid van UEA op te nemen, Sarajevo nooit bereikt. Volgens de brief „zakt de informatiestop die aan Sarajevo wordt opgedrongen beetje bij beetje in elkaar". Na de brief volgde een verslag over Bosnië na één jaar oorlog, door Senad Čolić, voormalig bestuurslid van TEJO. Uit dat rapport volgt een (vertaald) uittreksel.

Oorlog is de meest abnormale staat van de menselijke soort. De maatschappelijk orde valt uit elkaar; het economisch leven valt stil; verkeer stokt; communicatiemedia functioneren niet meer; onder de mensenmassa heerst verdwazing, want men weet niet wat men de volgende dag zal doen of zal eten, het enige wat telt is: „zal ik vandaag overleven?". Het normale levensritme wordt verengd en teruggebracht tot een zuiver instinktmatige strijd om te overleven.
Op de scène blijven maar weinig maatschappelijke krachten over. Alle sociale individuen, ingedeeld volgens ideologische, materiële of geestelijke waarden, worden plots onderworpen aan een moeilijk onderzoek: voldoet hun waardensysteem om te weerstaan aan de heersende verleidingen?
De Esperantobeweging in Bosnië had voor de oorlog een welgedefinieerde sociale identiteit. Die werd niet alleen ondersteund door een duizendtal leden en enkele tientallen clubs, maar tevens door tal van uitgeverij- en onderwijsactiviteiten, en sinds kort ook door andere economische activiteiten. Maar heeft de Esperantobeweging iets kunnen doen in de oorlogsstorm? Hoe heeft zij dat eerste jaar overleefd?
In het Internationaal Perscentrum te Sarajevo riep op 24 april 1992 Senad Čolić, in naam van de Bosnische Esperantobeweging, de Esperantowereldbeweging op om „allerdringendst de demokratische publieke opinie te mobiliseren om in ex-Joegoslavië het fascisme een halt toe te roepen, het bloedvergieten te stoppen, en een einde te maken aan het lijden van duizenden burgers en aan de verwoesting van de economische infrastructuur en het cultureel patrimonium." Tevens vroeg hij deel te nemen aan doeltreffende humanitaire activiteiten om vluchtelingen op te vangen, medische en humanitaire hulp te verlenen, vermiste personen op te spo-

Por la paco

Dio, ho vi granda estro en la ĉielo trans la steloj,
milde alrigardu nian turpan teron, kie milit'
frenezega pereigas pacon, kaj kie Mars' kuregas
tintigante glavon. Siro! Ekstermiĝas are la viv'!
Ho, ĉi teron benu, Patro: al popol' trankvilo necesas,
doloregas batalvundoj kaj tiel trista la mort'!

Janus Pannonius (1434-1472)
tradukis Kalmán Kalocsay

ren en verbroken familiebanden te herstellen.
In die zeer verwarde situatie, toen de wereld de omvang van de agressie en de brutaliteit nauwelijks kon bevroeden, stak die Esperantoboodschap, verspreid door de televisie en de kranten in Sarajevo, de Bosnische bevolking een hart onder de riem in de overtuiging dat zij in dit moeilijke ogenblik van hun geschiedenis niet in de steek werden gelaten. Velen van onze leden waren trots dat ook onze stem werd gehoord en drongen aan om al te doen wat in onze mogelijkheden lag.
Maar wat zijn de mogelijkheden van onze beweging op dat (oorlogs-)terrein? Te voorbijgaand en te weinig bekend zijn de activiteiten van het UEA-kantoor ten tijde van Hodler in de eerste wereldoorlog of de antifascistische activiteiten in Spanje, Bulgarijë en Jugoslavië in de tweede wereldoorlog, opdat zij een traditie konden worden.
De Esperantobond van Bosnië-Hercegovina, samen met vier andere niet-goevernementele en humanitaire organisaties, heeft een wereldwijde campagne opgezet *Save Humanity*, wiens rapporten op uiterst gedocumenteerde wijze verslag uitbrachten over de schending van de mensenrechten, oorlogsmisdaden en algehele vernieling in Bosnië-Hercegovina. Honderden verklaringen van slachtoffers en getuigen, samengebracht door de vijf organisaties, illustreerden de gevolgen van de vernielingen, het lamleggen van humanitaire activiteiten, de breuk in de vrije informatiestroom, de vervolging en deportatie van duizenden inwoners (later cynisch „etnische zuivering" genoemd) en de foltering en moord van de burgerbevolking.
Deze rapporten, gestuurd aan de VN, de Conferentie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa, de Europese Gemeenschap, het Bureau voor de Mensenrechten in Warschau, Helsinki Watch, Amnesty International, tientallen andere instanties en de grote kranten, shockeerden iedereen zodanig, dat zij de basis werden voor alle verdere activiteiten in de schoot van hoger opgesomde organisaties. Tadeusz Mazowiecki, aangesteld door de Secretaris-Generaal van de VN om de oorlogsmisdaden tegen burgers op het territorium van voormalig Joegoslavië te onderzoeken, ontving bij twee van zijn bezoeken onze afvaardiging en dankte voor de geleverde arbeid.
Inderdaad, het kantoor van ELBH (zowel arbeidskrachten als infrastructuur) was gedurende vijf moeilijke maanden in de strijd voor de menselijkheid, een centrum van intellectueel verzet op het gebied van de mensenrechten, georiënteerd op de leidende internationale instituten en het wereldpubliek. Dat centrum werd bezocht door tientallen medewerkers, officiële waarnemers en journalisten.
Hoe het met de schade aan de Esperantobeweging zelf gesteld is, is moeilijk in te schatten. Verscheidene van onze leden kwamen om of zijn vermist, onze twee kantoren zijn vele malen gebombardeerd, hoewel we onze nieuw uitgegeven boeken konden redden, ging onze bibliotheek met 300 oude titels in de vlammen op, onze kantoorinfrastructuur is volledig verwoest. Over de situatie in het binnenland valt helemaal niets te zeggen."
De oorlog duurt voort, maar ook ons verzet. Over dat verzet, over onze strijd voor vrijheid en democratie, voor een eigen identiteit wensen wij de wereld te informeren via alle mogelijke Esperantokanalen. Ons adres kunnen we niet meedelen, want de normale communicatiekanalen functioneren toch niet. Wellicht volstaat ESPERANTO, Sarajevo, Bosnië, om woorden van steun en troost te ontvangen van onze meevoelende vrienden uit heel de wereld.

Senad Čolić
(uit ***Esperanto***, 1993/5, p. 82)
vertaling gvd
onderstaande foto uit *De Morgen*, 25 jan. 1994.

Fotografen, architekten, designers - in alle kunstdisciplines die voor de oorlog in Sarajevo vertegenwoordigd waren, zijn er mensen die gebleven zijn, omdat ze niet weg konden of omdat ze niet weg wilden. De kalender 'Warchitecture' is een samenwerking tussen architekten, fotografen en Trio, dat voor de oorlog tot de beste grafische bureaus van Joegoslavië behoorde. Voor elke maand van het jaar is er in Sarajevo wel een stukgeschoten monument te vinden. Op de foto, wat er overblijft van het monumentale postkantoor.
(Association of Architects DAS-SABIH Sarajevo, fotografie Milomir Kovacevic, design TRIO)

Sarajevo... nog niet afgelopen

Zlatko Dizdarević, journalist, is één van de verantwoordelijken van de krant Oslobodjenje *(zie MONATO, 1993/10, p. 8-9) uit Sarajevo. Hij heeft het beleg van Sarajevo dag na dag meegemaakt. In juni en juli 1992 kon hij dank zij de hulp van vrienden (esperantisten, hoewel hijzelf geen esperantist is) in Parijs per fax zijn dagelijkse bijdrage voor de Kroatische krant* Slobodna dalmacija *in Split doorgeven. Het gaat niet om ideologische stellingname of oproepen voor hulp, maar om belangrijke feiten van een zinloze oorlog, om het verval van democratische waarden op eenvoudige wijze gebracht door een plichtsbewust en integer journalist.*
Hij ontving de prijs van Journalistes sans Frontières voor zijn verdediging van de persvrijheid, de Vereniging van Esperanto-Journalisten (TEĴA) kende hem de Edmond Privat-prijs toe voor zijn „journalistieke activiteiten: objectief, onafhankelijk en eerlijk in de allermoeilijkste omstandigheden", en op 14 december ontving hij voor zijn krant Oslobodjenje *de Sacharov-prijs van het Europese Parlement.*
Sinds enkele maanden heeft Zlatko Dizdarević vaak het woord gevoerd in de pers en in de media... om ons beter de betekenis van de oorlog ter plaatse te leren kennen. Hoewel hij ten zeerste heeft bijgedragen om de publieke opinie te sensibiliseren, is hij er nauwelijks in geslaagd zijn stem te laten doordringen tot de politici. Zoals hij terecht opmerkt in het volgende interview (van 3 oktober 1993), het beleg van Sarajevo is nog niet afgelopen: daar speelt zich het lot van Europa af.

Vraag: Zlatko Dizdarević, denkt u dat de winter die nu in Sarajevo voor de deur staat even hard zal zijn als de vorige winter, of is de strijd vrijwel gestreden?
Z.D.: Ik denk dat de strijd, helaas, nog lang niet gestreden is. Geen enkel plan, zoals ontworpen door de internationale gemeenschap en gebaseerd op een ethnische verdeling van Bosnië-Herzegovina, kan het einde van het conflict inluiden. Juist het tegendeel is waar, zij zijn de aanzet voor een nieuwe oorlog.
Ik geloof dan ook, dat de winter die komt, niet even hard zal zijn voor de inwoners van Sarajevo als de vorige, maar nog veel harder. Om precies te zijn: tijdens de vorige winter beschikten wij nog over zekere reserves van voedsel en innerlijke energie, als ik het zo mag noemen. We verwachtten toen nog iets van de kant van de internationale gemeenschap, van het vredesoverleg in New York, Genève... m.a.w. er was nog een sprankeltje hoop. Maar nu gaan wij een nieuwe winter in, zonder de minste hoop, zonder enige reserve, noch psychologisch, noch van enige andere aard.
Vraag: De helft van de Bosnische bevolking is momenteel op de vlucht of in ballingschap. Denkt u dat zij ooit zullen kunnen en/of willen terugkeren en dat het leven zijn normale gang kan hernemen?
Z.D.: Eén van de essentiële redenen waarom de Bosnische regering een herziening van het vredesplan eiste, is precies het probleem van de vluchtelingen. Momenteel zijn ruim twee miljoen Bosnische vluchtelingen over heel de wereld uitgezwermd. Een deel van hen zijn inwoners van Sarajevo, Tuzla of andere steden onder controle van de Bosnische overheid: dat zijn dus mensen die eigenlijk zouden kunnen terugkeren.
Aan de andere kant, door de ondertekening van het plan tot opsplitsing van Bosnië-Herzegovina, is er ongeveer een miljoen vluchtelingen die geen enkele mogelijkheid hebben naar huis terug te keren. Deze dramatische situatie zal in

OSLOBOĐENJE

La fino de la mondo komenciĝas en Sarajevo

Mondo sen Oriento, mondo sen Okcidento.

La regno de malamo

de toekomst heel wat problemen veroorzaken. Ik ben ervan overtuigd dat de opdeling van Bosnië-Herzegovina in de praktijk onuitvoerbaar is, hoezeer het politiek wél haalbaar lijkt. Wanneer één miljoen mensen vluchteling blijft, dan biedt dat geen enkel perspectief op vrede. Daarom leg ik er zo de nadruk op, dat men een onderscheid moet maken, tussen het politiek plan en de situatie op het terrein.

Vraag: Denkt u dat het conflict op een andere manier had kunnen worden opgelost, en zo ja, hoe?

Z.D.: Ik vrees dat het te laat is om dit soort vragen te stellen. Bij het begin van het conflict waren er zeker mogelijkheden om een andere weg te bewandelen... Persoonlijk denk ik dat zolang dezelfde mensen – ik bedoel: Slobodan Milošević, Franjo Tudjman, Alija Izetbegović, Mate Boban, Radovan Karadžić en anderen – aan de macht blijven in ex-Joegoslavië, wij geen enkele kans op vrede hebben. Ik geloof namelijk dat het helemaal niet gaat om een burgeroorlog of een oorlog tussen ethnische groepen, maar om een oorlog op gang gebracht door zekere politieke stromingen met het oog op gebieds- en machtsuitbreiding. Met zulke mensen, die zelf de bron van de oorlog zijn, kan men geen vrede nastreven of bereiken.

Ik til dan ook zeer zwaar aan het feit dat de internationale gemeenschap deze mensen, die de oorlog hebben ontketend voor hun persoonlijke, politieke en misdadige ambities, recht van spreken en bevoegdheid heeft gegeven. Het is in hun belang dat de oorlog voortduurt, want juist door die oorlog, kunnen zij de macht behouden, dat lijkt mij evident. Het enige wat mij een raadsel blijft, is waarom de internationale gemeenschap juist haar steun heeft toegezegd aan de grootste nationalisten en extremisten en niet aan de democratische krachten. Ik geloof dan ook niet dat het hier gaat om een speling van het lot, maar over een weldoordacht plan. Blijft alleen nog de vraag: om welke redenen?

Vraag: Wat betekent Europa nog voor u?

Z.D.: Ik ben niet de enige om vast te stellen dat Europa niet meer is dan een illusie: jammer genoeg, voor het ogenblik, en rekening houdend met de rivaliteiten die zich op het politieke vlak afspelen, stelt Europa alleen een onmogelijk project voor. Het verschil tussen uitsland aan de ene kant, Frankrijk en Groot-Brittannië aan de andere, is van zodanige aard dat een eenmaking van Europa gewoon onmogelijk is.

Ik denk dan ook dat in Sarajevo, in Bosnië-Hercegovina, in ex-Joegoslavië het idee van Europa teloor is gegaan. Na alles wat zich in Bosnië heeft afgespeeld, en meer bepaald in Sarajevo, is elke toekomst voor Europa verloren. Al zijn principes: cosmopolitisme, een open samenleving, respect voor de mensenrechten... alles, maar dan ook alles is in Sarajevo en in Bosnië-Herzegovina met de voeten getreden en verraden. Men heeft schoon praten over Europese eenmaking, wanneer men een realiteit aanvaardt die indruist tegen al die principes. Dat betekent dat men niet de kracht heeft om het project te realiseren. Het Europees project is zonder enige twijfel en jammer genoeg, in Sarajevo in duigen gevallen.

Vraag: De krant Oslobodjenje, *waarvoor u werkt, vierde zijn 50ste verjaardag. De Esperantobeweging heeft dat mee gevierd door twee teksten, voorgesteld door* Journalistes sans Frontières, *te publiceren in het maandblad MONATO. Welk is uw rol in de schoot van de krant en heeft de situatie van de krant zich de laatste maanden gewijzigd?*

Z.D.: Oslobodjenje maakt een integrerend deel

uit van de geschiedenis van Sarajevo, van het verzet van de stad, van zijn dagelijkse werkelijkheid. Als wij het einde van Sarajevo meemaken als stad van de (echte) open, multiculturele samenleving, als basis van verzet tegen de fascistische krachten, dan betekent dat ook het einde van *Oslobodjenje*: de krant is het symbool van de weerstand.
Ongelukkiglijk, indien Bosnië-Herzegovina werkelijk wordt opgesplitst in drie delen, betekent dat, dat wij verloren hebben zowel militair als politiek. e strijd van *Oslobodjenje* is die van het multiculturele, Europese Bosnië-Herzegovina, en wanneer die strijd is afgelopen, wanneer Sarajevo effectief verloren is, dan zal er ook geen *Oslobodjenje* meer zijn in Sarajevo. Maar de krant zal elders blijven voortbestaan, dat staat als een paal boven water. Onze ploeg – Serviërs, Kroaten en Moslims – zal zijn eendracht weten te bewaren, maar we zullen wellicht verplicht zijn de redactie van de krant buiten Sarajevo onder te brengen: in Ljubljana in Slovenië, bijvoorbeeld.
Helaas, de opdeling van Bosnië-Herzegovina in drie delen zal leiden tot de stichting in een Servisch, een Kroatisch Bosnië-Herzegovina, en een centraal islamitisch deel: ik ben echter lang niet zeker dat daar een democratisch bestuur zal zijn, wanneer het is omringd door staten die door en door fascistisch en nationalistisch zijn. In zo'n situatie is het moeilijk democratisch te blijven. In dat geval verwacht ik zware druk van de overheid. Om de krant en zijn cosmopolitische, Europese, onafhankelijke politiek veilig te stellen, zal een voorlopige verhuis noodzakelijk zijn.
Ikzelf blijf bij mijn vrienden van *Oslobodjenje* tot het bittere einde, zelfs al kan je moeilijk zeggen wat dat precies betekent. Ik ben heel mijn leven journalist van *Oslobodjenje* geweest, niets zal mij het dagblad doen vergeten, dat wij samen hebben gemaakt, dat wij samen hebben geleefd. En ik zal voor die krant blijven werken, hetzij in Sarajevo, hetzij elders.
Vraag: Kent u Bosnische esperantisten?
Z.D.: Ja, ik ken enkele Bosnische esperantisten, en ik weet dat er in Sarajevo heel wat esperantisten zijn.
Vraag: De esperantisten die uw „Oorlogsdagboek"[1] *en dit interview zullen lezen, behoren niet tot een grote drukkingsgroep, maar zij zijn vertegenwoordigd in tal van landen en kunnen dus hun steentje bijdragen tot het bekend maken van de realiteit van het beleg van Sarajevo. Heeft u een boodschap voor hen?*
Z.D.: Dat is niet gemakkelijk. Wat mij vandaag belangrijk lijkt, is te weten dat onze huidige democratische wereld onder zware druk staat van totalitaire krachten. Mijns inziens zitten we midden in een strijd tussen democratie en totalitarisme. De gebeurtenissen in Bosnië-Herzegovina, in Rusland en elders, zijn het gevolg van deze confrontatie. Men moet zich tegen het totalitarisme teweer stellen – de strijd organiseren – op elk niveau: intellectueel, journalistiek,... Momenteel maken wij de snelle ontwikkeling van het nationalisme mee, de volgende stap is het fascisme... daarvan moet men zich ten zeerste bewust zijn.

uit ***Franca Esperantisto***, n-ro 447,
november 1993
vertaling: gvd

1. *Rakontoj pri sarajeva sieĝo*. Een uittreksel van het boek, met vertaling naar het Nederlands, vind je op pagina 13 van dit nummer. Daar vind je ook de bibliografische gegevens e.d.

Uit een brief in MONATO (1993/11, p. 6)

... *Nur islamanoj en Bosnio estis vere por Jugoslavio kaj estis tute ne preparitaj por la civil-milito.* ...

uit De Morgen, 25 januari 1994

...Ten tweede een paar kritische opmerkingen: men hoort vaak dat er in de zogenaamde „vrije wereld", het democratische Europa, wordt beweerd dat er bij ons een burgeroorlog woedt, dat wil zeggen: een oorlog waarin het de burgers zijn die elkaar vermoorden, en wat kun je daar als buitenstaander aan doen? Het is interessant dat niemand tijdens de Hongaarse opstand van 1956 ooit zei dat het een burgeroorlog was, hoewel het vooral de burgers waren, in het bijzonder de burgers van Boedapest, die elkaar afmaakten.Toen wist men echter precies waar het werkelijk om ging.

uit een lezersbrief aan MONATO

... Sed, estas peko de la ĉefredaktoro, skribinta: intergenta milito. (Eraris ankaŭ la redaktoro de la „Leteroj", mallongiginte mian tekston en n-ro 93/11, skribinte siavorte la esprimon: civil-milito.) Ne! Temas pri la klasika ekzemplo de agreso (Serbio kaj Montenegro, poste ankaŭ Kroatio) kontraŭ unu sendependa, suverena, de UN agnoskita lando, Bosnio kaj Hercegovino.

De ter aardebestelling

Ze had gevraagd geen kransen te kopen. Ieder van ons bracht een bloempje mee van zijn balkon: klein en bescheiden en kwetsbaar hielden we het in onze zwetende handen.
Het was vroeg in september op het dorpskerkhof. Sinds lang hadden we elkaar niet meer met zovelen bijeen gezien. Er waren vrienden uit Hamburg en Parijs gekomen en we keken elkaar diep in de betraande ogen.
Die mensen zouden heel duidelijk de intellectuele kracht van het Esperanto kunnen bewijzen: achter ieder van hen slingerde een eigen kortere of langere Esperanto-weg. We waren bijeen gekomen voor het afscheid en afscheidnemend keken we elkaar peinzend aan: Wie zal de volgende zijn, die door de oorlog zal worden weggerukt uit de onsamenhangende kring? Deze keer was de oorlog wel zeer kieskeurig geweest: hij had de allerbeste van ons gekozen.
De familie stond in het mortuarium. Vijf kinderen naast hun moeder. De aankomers gingen binnen en murmelden woorden van troost die hopeloos zalvend probeerden te zijn.
Op de kist lag de nationale vlag. Ernaast stonden zijn strijdmakkers. Degene die hem gevoerd had naar het laatste telefoongesprek met thuis; degene die hem de laatste maal de ochtendkoffie had gebracht, vooraleer ze zouden vertrekken om de gewonden te gaan ophalen. Ook degene met wie hij de lange nacht voor zijn ondergang had doorgepraat.
Eén soldaat hield met beide handen een bloemenkrans in de vorm van het nationale wapenschild vast. Het was heet, en hij zweette. Zijn collega kwam hem aflossen. Beiden droegen zij het zelfde uniform en dezelfde laarzen als die, welke de kleine zoon amper twee weken geleden spelend had gepast.
Het mannenoktet zong. De dode zou de agscheidsliederen zeker waarderen, als hij ze zou kunnen horen. Ik begon over Pero te praten in de verleden tijd en ik aarzelde bij elk werkwoord. Mijn vriendschap voor hem verkoos het heden en gaf hem onwillig over aan het verleden. Elk werkwoord was als een klein mes.
Er werden vier soldaten begraven die namiddag, allen dood aangevoerd van hetzelfde slagveld. In de aangrenzende kamers van het mortuarium herkende ik mensen die in elkaar waren gezakt in de gangen van de afdeling voor gevallen gardisten. Tot nog toe waren wij nauwelijks met de dood geconfronteerd geweest. Nu was er de ter aardebestelling. Ter aardebestelling is de aller-

La enterigo

Ŝi petis ne aĉeti florkronojn.
Ĉiu el ni alportis floreton el sia balkono: etan kaj modestan kaj delikate tenis ĝin en la manoj ŝvitantaj.
Fruseptembris en la vilaĝa tombejo. Jam longan tempon ni ne vidis nin en tia kvanto. Amikoj alvojaĝis el Hamburgo kaj el Parizo kaj rigardis sin tre profunden en la larmoplenajn okulojn.
Povus tiuj homoj multon pruvi pri la intelekta forto de Esperanto: malantaŭ ĉiu serpentumis propra pli aŭ malpli longa esperanta vojo. Por la adiaŭo ni kolektiĝis kaj ni kontemplis unu la alian adiaŭe: Kiu estos la venonta, kiun la milito forŝiros el la malkohera rondo? Ĉi-foje la milito estis tre selektema: ĝi elektis la tre kvalitan inter ni.
La familianoj staris en la mortintejo. Kvin infanoj apud la patrino. La alvenintoj eniris kaj murmuris la konsolajn vortojn, kiuj vane volis esti mildaj.
Sur la ĉerko estis la ŝtata flago. Apud ĝi staris liaj samrotanoj. Tiu, kiu veturigis lin al la lasta telefonado hejmen, tiu kiu kuiris por li la lastan kafon matene, antaŭ ol ekiri transpreni la vunditojn. Ankaŭ tiu, kiu kun li longe parolis la nokton antaŭ la pereo.
Unu soldato ambaŭmane tenis la florkronon en la formo de la ŝtata blazono. Estis tre varme, kaj li ŝvitis. Lia kolego venis anstataŭi lin. Ambaŭ havis la uniformon kaj la samajn botojn, kiajn antaŭ du semajnoj prove surmetis la eta filo.
La vira okteto kantis. La mortinto aprezus la adiaŭajn kanzonojn, se li povus aŭdi ilin. Mi komencis parolante pri Pero uzi la pasintecon kaj ekhezitis ĉe ĉiu verbo. La amo por li ŝatis la nuntempon kaj malvolonte cedis lin al la pasinteco. Ĉiu verbo havis etan tranĉilon.
Estis kvar soldataj enterigoj tiun posttagmezon, ĉiuj alportitaj mortaj de la sama batalkampo. En la apudaj ĉambroj de la mortintejoj mi rekonis la homojn svenintaj en la koridoro de la Fako por pereintaj gvardianoj. Tiam ni apenaŭ alfrontis la morton. Nun venas la enterigo. En-ter-igi estas la plej forta kunmetaĵo: en ĝi oni la plej karan en la teron kuŝigas. Profunden. Kaj la teron superŝutas por enfermi lin.

sterkste uitdrukking: men vertrouwt erin het allerdierbaarste aan de aarde toe. Diep. En dekt het met aarde toe om het in te sluiten.
De priesters preekten zonder cliché's, want ze hadden de overledene beter gekend dan een eenvoudige parochiaan. De microfoon droeg hun woorden uit over het kerkhof. Vlak ernaast bloeide de tuin die hijzelf had aangelegd. Blauwe regen slingerde zich krampachtig om het dak van het terras.
Het leger nam afscheid met een tekst van mijn hand: Dunja had er zelfs geen komma aan gewijzigd. Ik stond in de menigte en zag hoe mijn herinneringen aan hem uit de mond boven het blauwe uniformhemd vloeiden. Over hoe hij de oorlog had veroordeeld, had ik niets kunnen zeggen, om de spreker – in naam van het leger – niet in verlegenheid te brengen. Maar ik liet de gelegenheid niet voorbij gaan om erop te wijzen dat we hier een man begroeven die de waarheid durfde spreken, ook wanneer die in zijn nadeel was. Wij die voor het lijkenhuis stonden wisten maar al te zeer hoe waar dat was. Meer dan eens vreesden wij voor zijn positie – luide klaagde hij over de nationalistische regering, die de onverdraagzaamheid in de hand werkt. In het ziekenhuis kreeg hij het daarom meer dan eens aan de stok met zijn collega's en oversten. Toen hij werd gemobiliseerd vreesden wij voor zijn leven, niet alleen omdat oorlog op zich al gevaarlijk is, maar meer nog omdat hij zijn politieke inzichten niet kon verzwijgen. Hoe zou zijn overtuiging dat de problemen niet met de wapens kunnen worden opgelost, in overeenstemming te brengen zijn met de overtuiging van het leger, dat het alleen met de wapens kan?
Zijn mobilisatie was voor hem een test in loyaliteit tegenover het medisch beroep. Hij aarzelde geen moment. In een oorlog zijn er hopen gewonden, die vroegen zijn hulp. Een ander in zijn plaats zou voor de oproepingscommissie hebben aangevoerd dat hij vijf kinderen te onderhouden had. Hij vermeldde het niet eens.
Was er ooit meer gelegenheid tot een conflict, terwijl hij de waarheid waarin hij geloofde, verdedigde? De dood vond hem de twaalfde dag nadat hij van thuis was weggegaan. De vijftiende dag, naar het schijnt, zou de rust gekomen zijn, het recht om naar huis terug te keren.
De rust kwam. Maar wel definitief.
Plots stapte zijn echtgenote vooruit uit de achtergrond van familieleden, met een vel papier in de hand. Ze wilde iets zeggen. De wind waaide haar zwarte sluier op; de menigte concentreerde zich op het bleke gezicht erachter.
„Ik schrijf jullie deze woorden bij kaarslicht. Het

La pastroj parolis malkliŝe, koninte la mortinton pli bone ol simplan parohanon. La mikrofono disportis iliajn voĉojn tra la tombejo. Apud ĝi, tute proksime, kreskas la ĝardeno, kiun li plantis. Visterio kramfe ĉirkaŭbrakis la terasan tegmenton.
La armeo adiaŭis de li per mia teksto: Dunja eĉ komon ne ŝanĝis. Mi staris en la amaso kaj rigardis kiel miaj memoroj pri li eliras el la buŝo super la uniforma bluzo. Pri lia kondamno de la milito mi nenion povis diri, por ne embarasigi la parolanton nome de la armeo. Sed mi ne preterlasis la okazon, memorigi, ke ni enterigas la homon, kiu aŭdacis paroli la veron, ankaŭ tiam, kiam ĝi malutilis al li. Ni kiuj staris antaŭ la mortintejo, sciis, kiom ĝustas la frazo. Ne unu fojon ni timis pri lia posteno – laŭte li plendis kontraŭ la naciema registaro, kiu nutris maltoleremon. En sia kuracejo ne unu fojon li pro tio konfliktis kun la kolegoj kaj ĉefoj. Kiam li estis mobilizita, ni timis pri li ne nur ĉar la militiro estas danĝera, sed ĉar li ne kapablis prisilenti siajn politikajn starpunktojn. Kiel lia konvinko, ke ne per la armilo eblas solvi la problemojn, kongrucs kun la konvinko de la armeo, ke nur per la armilo eblas?
La alvoko al la milito estis por li la ekzameno pri la lojaleco al la kuracista profesio. Li ne hezitis.

is de nacht voor de begrafenis. Ik schrijf jullie naast het licht van mijn echtgenoot. Het is niet de gewoonte, maar het is belangrijk. Wat ik doe is geen poging om tranen en medelijden te wekken. Het weze stuifmeel voor menselijkheid. Iedereen zegt: ‚Wees sterk!' Wij zullen sterk zijn. Sommigen zeggen: ‚De smart komt later.' Goddank! Dat zij kome! Niet langs de gemakkelijke weg gaat men het hemelrijk binnen. Wanneer dit verlies de kust moet zijn langs de welke wij zullen binnengaan, dan dank ik de Schepper en de Wereldbestierder dat hij een houvast heeft voorzien, die ons ondersteunt, terwijl wij vooruit gaan.
Wij zijn geen verwoest gezin. Pero heeft de fundamenten gelegd, en wij hebben er samen aan gebouwd. Wij, die hier opzij staan, zullen doorgaan. Pero heeft ruim genoeg bouwmateriaal achtergelaten.
Doe uw voordeel met het licht van Pero, gij die door dat licht ziet. Als vrouw spreek ik vrouwen, zusters, dochters toe, want het is oorlog en de mannen hangend op een blad, worden in slaap gewiegd: zal het vallen? Zal het niet vallen? In naam van zijn dood vraag ik jullie, wees geduldig, wees dienstbaar, misschien chockeer ik jullie, maar wees nederig, wees onderdanig, wees verliefd op jullie echtgenoot, jullie broers, jullie buren, jullie collega's. Vandaag zullen er twee, vijf, twaalf omkomen. Morgen evenveel. De oorlog is vreselijk. Niets is belangrijker dan eensgezindheid, liefde, opofferingsgezindheid. Niets heeft nog belang. Als je niet kan of niet weet hoe, bid dan, opdat de Wereldbestierder het jullie geeft. Ik bid al sinds maanden met mijn kinderen: laat niet toe, dat de haat ons overspoelt.
Vrienden, familieleden, buren, collega's – nu is het moment gekomen om alle haat op te geven. Het is niet belangrijk wat er gebeurd is, het is niet belangrijk wie er begonnen is, en hoe vaak. Ruzies zijn onbeduidend. Ik ben op niemand boos, omdat mijn echtgenoot is omgekomen. Wij moeten voortgaan! Bij het stoffelijk overschot van mijn man vraag ik u – vergeef en vergeet alle nietbetaalde rekeningen. Wij moeten vooruit gaan. We mogen niet toelaten, dat onze kinderen en kleinkinderen ooit opnieuw beginnen te vechten. Dat hangt van ons af. Wij moeten ons uiterste best doen. *Wij* moeten het begin van de vrede zijn, waarover iedereen de mond vol heeft. Wij moeten alle afrekeningen en vooral alle niet betaalde facturen weggooien. Wij moeten vergeven, om zelf vergeving te krijgen. Zo zullen wij opnieuw kunnen samenleven met hen wier verwanten wij vermoordden, en met hen die onze verwanten vermoordden. Allen

En la milito vunditoj abundas, oni petas lian helpon. Iu alia, je lia loko, ĉe la mobiliza servo mencius, ke li patras kaj prizorgas kvin infanojn. Li ne menciis tion.
Ĉu li havis la okazon konflikti, defendante la veron al kiu li kredis? La morto trovis lin la dekduan tagon post la forlaso de la hejmo. La dekkvinan, laŭdire, venus la ripozo, la rajto rehejmiĝi.
La ripozo venis. Sed ĝi fariĝis definitiva.
Subite la edzino eliris el la fono de parencoj kun papero en la mano. Ŝi volis ion diri. La vento eksvingis per ŝia nigra vualo. La amaso koncentriĝis al la pala vizaĝo malantaŭ ĝi.
„Mi skribas al vi tion ĉi, ĉe la kandellumo. Estas la nokto antaŭ la enterigo. Mi skribas al vi, apud la lumo de mia edzo. Ne estas kutimo, sed gravas. Tiu mia elpaŝo ne estas kaptilo por larmoj kaj kortuŝiĝo. Ĝi estu poleno por la homeco. Ĉiuj diras: ‚Estu fortaj!' Ni *estos* fortaj. Iuj diras: ‚la doloro alvenas poste.' Dank' al Dio, ĝi venu! Ne facile oni eniras la ĉielan regnon. Kaj se tiu perdo estas la markolo tra kiu ni eniros, ni dankas al la Kreinto kaj la Mondreganto ĉar li antaŭvidis la tenilon, kiu apogas nin, dum ni antaŭenmarŝos.
Ni *ne* estas detruita familio. Pero starigis la fundamenton kaj ni kune konstruis. Daŭrigos ni, kiuj troviĝas ĉi-flanke. Pero lasis sufiĉe da konstrumaterialo.
Profitu de la lumo de Pero, vi kiuj bone vidas per ĝi. Kiel virino mi parolas al la virinoj, fratinoj, filinoj, ĉar estas milito kaj la viroj luliĝas sur folio pendantaj: ĉu falos ĝi, ĉu ne falos? Nome de lia morto, mi petas vin, estu paciencaj, estu servemaj, eble mi ŝokos vin, sed estu humilaj, estu cedemaj, estu enamiĝintaj en viajn edzojn, en viajn fratojn, en viajn najbarojn, en viajn kolegojn. Hodiaŭ pereos du, kvin, dudek. Morgaŭ same. La milito estas terura. Nenio pli gravas ol la harmonio, amo, sindonado. Nenio havas gravecon. Se vi ne kapablas aŭ ne scias, preĝu, ke la Mondreganto donu al vi. Mi dum monatoj jam preĝas kun miaj infanoj: ne permesu, ke la malamo inundu nin.
Geamikoj, parencoj, najbaroj, kolegoj – nun estas la tempo ĉesigi la malamon. Ne gravas kio okazis, kiu komencis la unua, kiom da fojoj. Malgrandas la kvereloj. Mi al neniu koleras ĉar mia edzo estas mortigita. Ni daŭrigu! Ĉe la restaĵoj de mia edzo, mi petas vin – pardonu kaj forgesu ĉiujn nepagitajn kalkulojn. Antaŭen ni iru. Ni ne permesu, ke niaj infanoj kaj niaj nepoj iam denove ekbatalu. De ni tio dependas. Ni faru nian eblon. Estu *ni* la komenco de la paco, pri kiu ĉiuj parolas. Ni forĵetu ĉiujn postkalkulojn

zulke vrede is de vrede van God. Dat is de boodschap van het leven en de boodschap van het heengaan van mijn man."
Ik keek naar haar handen, terwijl zij het blad dichtvouwde en zich terugtrok. Een vrouw naast mij begon spontaan te aplaudiseren en plotseling, zich herinnerend dat wij op een begrafenis waren, liet ze beschaamd haar armen zakken.
De warmte van de boodschap omvatte ons en de weg naar het graf viel niet zo zwaar meer: daar, in de stenige aarde was de kuil.
Naast het graf keken zijn twee dochters met langstelige bloemen in de handen toe, hoe het zand en gruis de kist toedekten.
Er was een lange, lange rij afscheidnemers. Aan de kop van de lijkstoet vuurden de soldaten een afscheidssalvo af. Het vaderland dankt op gelijke wijze met geweerschoten iederen, die zijn leven op zijn altaar offerde. Maar elk land, dat zijn mannen niet met zulke salvo's vaarwel moet zeggen, is veel gelukkiger. De vlam bleef even als een gele rookpluim hangen rond de vuurmond.
Ik bekeek de scene als was het een film. In mij maakte bitterheid plaats voor vergevingsgezindheid. Rondom mij glimlachten goedhartig de mensen, met een door oorlog getekend gezicht. De afscheidswoorden van de weduwe had in ieder van ons een kaars van hoop ontstoken.
Het leek wel alsof die middag het definitieve vredescontract met de wereld werd ondertekend en wij verlieten de begraafplaats met een privilegie-gevoel, omdat wij dé vredesverklaring hadden meegemaakt.

uit *Kroata milita noktlibro*
Spomenka Štimec
vertaling: gvd

kaj precipe la fakturojn nepagitajn. Ni mem pardonu por ricevi la pardonon. Tiel ni povos denove vivi kun tiuj al kiuj ni murdis iun, kaj kun tiuj, kiuj iun murdis al ni. Nur tia paco estas la paco de Dio. Jen la mesaĝo de la vivo kaj la mesaĝo de la foriro de mia edzo."
Mi rigardis ŝiajn manojn dum ŝi faldis la paperon kaj retiriĝis. Iu virino apud mi sincere ekaplaŭdis kaj subite, memorinte, ke ni estas ĉe la enterigo, hontigite mallevis siajn brakojn.
La varmo de la mesaĝo ĉirkaŭbrakis nin kaj la vojo al la tombo ne estis peza: tie, en la gruza tero estis la kavo.
Apud la kavo liaj du filinoj kun la longtigaj floroj en la manoj rigardis kiel la sablo el la gruzo la ĉerkon kovris.
Longis la vico de la adiaŭantoj. Ĉe la pinto de la ĉerksekvantoj la soldatoj pafis la adiaŭajn salvojn. La patrujo per pafoj egale dankis al ĉiuj, kiuj sian vivon sur ĝian altaron metis. Estas pli feliĉa ĉiu lando, kiu de siaj viroj ne per salvoj devis adiaŭi. La flamo kiel flava fumo dummomente pendis ĉe la pafilpintoj.
Mi rigardis la scenon kvazaŭ filmon. Amaro en mi cedis la lokon al la pardonemo. Ĉirkaŭ mi bonkore, per militterditaj vizaĝoj, ridetis la homoj. La adiaŭa peto de la edzino en ĉiu el ni lumigis kandelon de la espero.
Tiun posttagmezon ŝajnis, ke la definitiva packontrakto de la mondo estis subskribita kaj ni forlasadis la tombejon kun la sento de privilegio ĉar ni partoprenis ĝian deklaron.

el *Kroata milita noktlibro*
© Spomenka Štimec

Verdraagzaamheid

Voor dit nummer stelden we een lijst van boeken op die passen in de sfeer. Naast de twee boeken waaruit de uittreksels hebben we twee bloemlezingen van de literatuur uit het oorlogsgebied, enkele boeken over discriminatie en onverdraagzaamheid, een boekje over wat het communisme inhield, en een boek over fascisme. Een werk over hoe een vreemdeling zich voelt tussen vreemden tenslotte, misstaat zeker niet in deze lijst.

Kroniek
van het beleg van Sarajevo

21 juni [...] Tijdens de komende dagen zal *Oslobodjenje* wellicht een kleiner formaat hebben, zal hij wellicht dunner zijn; wij hebben nog niet beslist. Maar over enkele dingen hoeven we niet eens een beslissing te nemen: in deze krant, misschien kleiner, misschien dikker, zal altijd alles te vinden zijn wat de haat oproept van idioten, terwijl er niets meer zal zijn, dat zij nog zullen kunnen vernielen. [...]

8 juli [...] 's Morgensvroeg zijn de weinige stadstelefoons in beslag genomen om iemand te vinden die kan vertalen wat men moet doen met het bruine plastic zakje waarin een niet-herkenbare substantie zit, niet vloeibaar en niet vast, en evenmin gasvormig, en waarop te lezen staat *„beef stew"*. [...]

22 oktober [...] De straatjongens hebben zich zelfs georganiseerd om het op te nemen tegen de duivenjagers. Het zijn wel rare straatjongens die verkiezen van honger om te komen dan te leven met een dode duif in hun maag. Mijn God, welke kansen heeft Sarajevo met zo'n kinderen? [...]

Rakontoj
pri sarajeva sieĝo

21an de junio [...] Dum la venontaj tagoj, *Oslobodjenje* eble havos malpli grandan formaton, eble estos malpli dika; ni ankoraŭ ne decidis. Sed pri kelkaj aferoj eĉ ne necesas decidi: en tiu-ĉi ĵurnalo, eble pli malgranda kaj maldika, daŭre estos ĉio, kio provokas la malamon de idiotoj, dum estos nenio plu, kion ili povus detrui. [...]

8an de julio [...] Frumatene la malmultaj urbodomaj telefonoj estas uzataj por serĉi iun, kiu kapablus traduki, kion oni faru per la saketo el bruna plasto entenanta nerekoneblan miksaĵon, nek likvan, nek solidan, nek gasan, sur kiu kuŝas skribaĵo *„beef stew"*. [...]

22an de oktobro La buboj eĉ organiziĝis por lukti kontraŭ kolombo-ĉasantoj. Temas ja pri kuriozaj buboj – preferantaj mortmalsati ol vivi kun morta kolombo en la stomako. Dio mia, kiajn ŝancojn havas Sarajevo kun tiaj infanoj? [...]

12 juli [...] Misschien denken sommigen wel dat een baby van vier maanden wiens been juist is geamputeerd, wel nooit zal proberen te weten, waarom hij „zo geboren is", zonder benen, (terwijl de anderen niet zo zijn). Welk bevredigend antwoord is daarop te geven? [...]

12an de julio [...] Eble kelkaj opinias, ke la kvarmonata bebo jus amputita je unu kruro ne klopodos iam scii, kial li „naskiĝis tia", senkrura (dum ne tiaj estas la aliaj). Kion kontentigan eblos respondi? [...]

17 mei [...] Denken zij, die de droom van Lana hebben hebben gereduceerd tot een klomp ijs, en al de jaren die haar nog te wachten staan tot een onderbewuste angst voor bommen die honger, dorst en lijden zaaien, dat men dat ooit zal kunnen vergeten, hen ooit zal kunnen vergeven? [...]

19 november [...] Waardig lieten de inwoners van Dobrinja zien waarop de toekomst van Sarajevo gebaseerd is: niet op bedelen, niet op smeekbeden, niet op het beschuldigen van anderen. Alles wat de toekomst te bieden heeft, huist reeds in onszelf en in onze huidige houding tegenover elkaar: in onze kracht om door te gaan; in onze wil om verder te leven; in ons vermogen mee te lijden en mee te lachen met de ander; in de vaste overtuiging dat leugen en bedrog niet zullen worden getolereerd. [...]

2 december [...] Verdekt of open, meer en meer denken wij slechts aan dit ene: kan je, wanneer je dit alles meemaakt en ondergaat, geestelijk gezond blijven? Wie zal het kunnen uithouden, wie zal er gek van worden? [...] Er is geen enkele uitweg, behalve naar koude of naar schoten. Wie weet, misschien ligt daar de enige kant van de rede met een kans tot overleven: wit en koud en eindeloos stil is ze. Zolang er tenminste geen kogel doorheen fluit. En als je die kogel hoort fluiten, dan is die ver weg: die is niet gevaarlijk. Wat hier doodt, hoort men niet. Dat is misschien de gunst die ons hier in deze situatie wordt toegestaan. Wie weet? [...]

uit het Esperanto vertaald gvd

Zlatko Dizdarević, *Rakontoj pri sarajeva sieĝo*, 80 p., ISBN 2-904052-01-1, 420,– fr. Verkrijgbaar in onze boekendienst.

Helpu al Alma

En la 12a numero de MONATO 1993 (sur p. 9) aperis artikolo „Saluton el Absurdistano" en kiu vi povis legi pri Alma, kiu deziras forlasi Sarajevon kaj fini sian studadon pri telekomunikado. Intertempe la universitato de Grenoblo sciigis, ke ĝi pretas akcepti ŝin por daŭrigi la studadon. Sed vivi en Francio kostas multe. Se iu emas iel helpi, dankon, ne nur nome de Alma.
Ĉar Alma Krvavac en Sarajevo ne estas atingebla per normala poŝto, leterojn al ŝi bonvolu ekspedi al Spomenka Štimec, Nova Ves 87, HR-4100 Zagreb, Kroatio. Financan helpon eblas sendi per FEL, kiu volonte peros.

17an de majo [...] Ĉu tiuj, kiuj reduktis al unu glaciaĵo la revon de Lana, kaj ĉiujn siajn estontajn jarojn al subkonscia timo je obusoj semantaj malsaton, soifon kaj suferon, ja opinias, ke oni forgesos kaj pardonos? [...]

19an de novembro [...] Digne, la loĝantoj en Dobrinja elmontris sur kio baziĝas la estonteco de Sarajevo: nek almozpetoj, nek preĝpetego, nek kulpigo de aliulo. Ĉio kion kapablas enteni la estonteco jam estas en ni mem, en niaj hodiaŭaj interrilatoj. En mia forto persisti, nia volo plu vivi, nia kapablo kunsuferi kaj kunrideti kun aliuloj. En nia certeco, ke mensogo kaj perfido ne estos tolerataj. [...]

2an de decembro [...] Malkaŝe aŭ kaŝe, pli kaj pli ni pensas pri jena sola afero: ĉu eblas, suferante ĉion ĉi, resti mense sana? Kiu eltenos tion, kiu freneziĝos? [...] Neniu forir-eblo, krom al malvarmo aŭ al pafoj. Kiu scias, eble tie situas la sola flanko de la saĝo kun ŝanco pluvivi: blanka, malvarma, senfine silenta ĝi estas. Tiom longe, kiam ne siblas la kuglo. Kaj se ĝin vi aŭdas sibli, for ĝi estas: ne danĝeras tiu ĉi. Tiun, kiu mortigas, oni ne aŭdas. Jen eble favoro, kiun ni meritis en tiu ĉi afero, kiu scias? [...]

© Zlatko Dizdarević
esperantigita de François Lo Jacomo

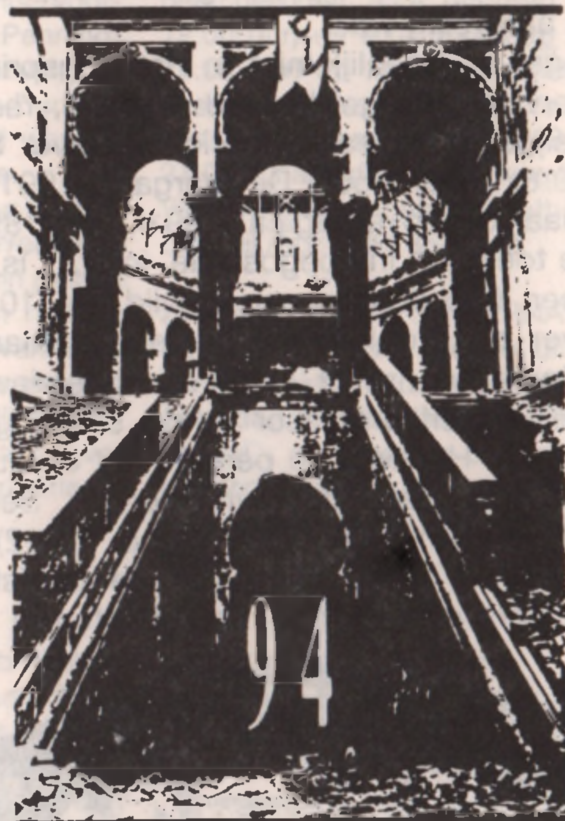
Uit een brief van Tvrtko Kulenovic, voorzitter van de PEN-club van Bosnië-Hercegovina aan György Konrád, voorzitter van de Internationale PEN-club.

„U hebt niet gezien hoe mijn buurman een deken om zich heen sloeg en van de twaalfde verdieping naar beneden sprong. U hebt niet gezien hoe een hond mensenbloed oplikte voor de ingang van uitgeverij Svjetlost, die voor de oorlog de belangrijkste en betrouwbaarste uitgeverij was in het toenmalige Joegoslavië, en één van de beste in heel Europa. U hebt niet die prachtige vrouwenbenen gezien, met de zijden pantoffeltjes nog aan de voeten, die uit een bestelbusje naar buitenstaken, omdat de deur door het grote aantal doden dat vervoerd moest worden niet meer dicht kon. U hebt niet gezien hoe een man, die op het spoorwegemplacement tussen de stilstaande wagons kolengruis aan het verzamelen was om in de winter iets te stoken te hebben, opeens door een granaat werd getroffen, en hoe de rode vloeistof zich op zijn witte overhemd met het zwarte kolengruis vermengde."

De Morgen, 25 januari 1994

De bibliotheek van Sarajevo

In het artikel „Boodschap uit Sarajevo" kon je lezen dat de bibliotheek van de plaatselijke Esperantobeweging in de vlammen is opgegaan. Ook de „echte" bibliotheek onderging hetzelfde lot. Dertien voormalige Culturele Hoofdsteden van Europa voerden op 28 januari actie om een nieuwe bibliotheek op te zetten. Uit De Morgen *van 19 januari 1994 haalden we het volgende artikel.*

Dertien Europese culturele hoofdsteden zullen op 28 januari aktie voeren voor de Bosnische hoofdstad Sarajevo. Antwerpen coördineert de aktie voor heel Europa en werkt nu ook keihard aan een cultureel programma dat die dag in de stadsschouwdurg plaatsvindt. In Antwerpen en Parijs ontstonden er al in 1992 steuncomitees voor Sarajevo. Die begonnen ervoor te ijveren om Sarajevo uit te roepen tot (multi)culturele hoofdstad van Europa, in de korte periode tussen het einde van Antwerpen 1993 en het begin van Lissabon 1994. Dat idee is overgenomen door het Netwerk van Culturele Hoofdsteden. Toen bleek dat het toekennen van de titel Culturele Hoofdstad onhaalbaar was, hebben de Culturele Hoofdsteden zich geschaard achter een initiatief van de Oostenrijkse stad Graz. Die wilde fondsen verzamelen om de vernietigde universiteitsbibliotheek van Sarajevo na de oorlog weer op te bouwen. De bibliotheek brandde op 23 augustus 1992 volledig af. Bijna de hele collectie van 1,2 miljoen boeken werd vernietigd. Alleen enkel zeldzame boeken en manuscripten konden worden gered.

De culturele hoofdsteden willen een aanzet geven tot de heropbouw. De fondsen die door de aktie „Een boek voor Sarajevo" overal in Europa geworven worden, zullen onmiddellijk gebruikt worden om de collectie weer op te bouwen, zelfs terwijl de oorlog nog woedt. De collectie zal tot het einde van de oorlog bewaard worden in de bibliotheek van het Sloveense Maribor.

In Antwerpen wordt op 28 januari een benefiet georganiseerd in de stadsschouwburg. Er worden films en documentaires getoond over Sarajevo, er is een theaterprogramma, Hugo Claus leest een selectie van zijn gedichten, er komen Bosnische en Belgische muzikanten optreden en er zullen werken worden tentoongesteld van Bosnische en Belgische kunstenaars, evenals foto's van fotografen die recent in Sarajevo waren.

Op de persconferentie sprak Almir sahovic, vertegenwoordiger van het Winterfestival in Sarajevo, zijn waardering uit voor het initatief. „De Serviërs trachten systematisch alle historische gebouwen te vernietigen. Daarmee beogen ze maar één doel, de totale vernietiging van onze cultuur. De cultuur in Sarajevo is immers de getuigenis van joden, kristenen en moslims om samen te leven en te creëren."

In een uitgebreid dossier „Een boek voor Sarajevo" besteedde. De Morgen *op 25 januari 1994 ruimere aandacht aan het initiatief.*

Eigenlijk hebben wij Esperantisten een kans laten liggen, wij hadden ook op de tentoonstelling aanwezig kunnen zijn met wat Esperanto over Bosnië te bieden had. Laat dit nummer iets meer zijn, dan een pleister op een houten been.

Sarajevo unplugged

benefiet-happening ten voordele van Sarajevo met optredens van bekende artisten

2 maart 1994, om 20.00 u.

Handelsbeurs, Twaalfmaandenstraat (nabij Meir), te Antwerpen

Kaarten: voorverkoop 350,- fr.; kassa 450,- fr.

Berichten in een internationaal tijdschrift

Wij hebben enkele jaargangen van het internationaal Esperanto tijdschrift voor politiek, economie en cultuur, MONATO, doorgebladerd om te zien hoe opvallend de Joegoslavische situatie daarin aanwezig was.
De oogst is eigenlijk niet in het oogspringend en overvloedig tegelijker tijd. Immers, reeds in 1990 sijpelen de eerste berichten (over Slovenië, 90/6, p. 8) door. De jaargang 1991 leent tweemaal de coverpagina (1991/7 en 1991/11) aan de toestand in Joegoslavië, in nr. 7 is er tevens een foto-dossier aan gewijd. Nr. 10 heeft het over de problemen van een onafhankelijk Macedonie en nr. 11 heeft een interview met een universiteitsprofessor in de sociologie en de filozofie. Het was de periode dat de cultuurmonumenten van Dubrovnic onder Servisch vuur lagen. Een artikel (1991/12 p. 10-12) handelt over de verwoesting van de toeristische trekpleisters en culturele monumenten in Kroatië.

In jaargang 1992 is het lange tijd stil. Toch vinden we artikel in nrs 3 (Slovenië, p. 10); 5 (Balkan, Serven en Kroaten, p. 10); 8 (Servië, p. 8) en 12 (Bosnië, p. 4, een kort berichtje). In die jaargang komt echter ook een lang essay voor (1992/5, p. 24) „El la rifuĝejo" van Spomenka Štimec, waarin vooral achtergrondbeelden worden gegeven en waarin ook de rol van de Esperantobeweging in Joegoslavië aan bod komt. Het artikel had in dit nummer zeker niet misstaan, maar je kan nu eenmaal niet alles opnemen.
In jaargang 1993 wordt de oorlog op de voet gevolgd in de rubriek „Nia mondo en..." Het gaat enkel over een dagkalender met belangrijke gebeurtenissen in de wereld, en we kunnen er jammer genoeg enkel in vaststellen hoe de oorlog blijft voortduren, de vredesgesprekken steeds en steeds weer vastlopen, wapenstilstanden worden geschonden, kortom hoe het geweld alleen maar toeneemt...
Meer gedetailleerde artikelen zijn er in nr 2 (Kosovo, p. 11); in nr 3 (Servië, p. 9); in nr 8 (Kroatië, p. 17; eigenlijk een wetenschappelijk artikel over kartografie dat slechts zijdelings de oorlog aanroert); nr 9 (Joegoslavië, p. 8: het beeld van een Serviër op de oorlogssituatie en het uiteengevallen Joegoslavië) – ook de cover van dat nummer (waarvan je de afdruk kan zien op p. 6) is eigenlijk aan de waanzin van Joegoslavië gewijd, evenals het redactioneel van Stefan Maul op p. 5). Het nummer 10 besteedt twee pagina's aan het initiatief van „Journalisten zonder Grenzen" om een speciaal nummer van Oslobodjenje af te drukken. (Een interview met de hoofdredacteur van die krant vind je op p. 6, een afdruk van de pagina's van MONATO op p. 7). Tenslotte is er ook nog de „Groet uit Absurdistan" (1993/12, p. 9).
Ook in de nieuwe jaargang komt het land aanbod, o.a. met een hulpoproep die hieronder wordt herhaald.

HELPVOKO EL SARAJEVO

Kiel helpi al esperantistoj en Sarajevo, kiuj frostas kaj malsatas. Ili sopiras al pakaĵoj, en kiuj troviĝas manĝaĵo kiel lakto- kaj ovopulvoro... Tamen, ne ekzistas fidinda maniero sendi ion ajn al Sarajevo, eĉ skatolo da medikamentoj ne. Esperantistoj mesaĝis, ke la plej fidinda organizaĵo kiu portas helpon al Sarajevo montriĝis ĝis nun ADRA – Organizo por helpo ĉe adventistaj preĝejoj. Ĉu la pakaĵoj financataj per la Fondaĵo Espero el Roterdamo al la adreso de trideko da esperantistoj atingos sian celon en Sarajevo. Longe ni devos atendi respondon.

Misschien vind je deze oogst niet zo overvloedig. Toch kan je niet ontkennen dat vrij regelmatig aandacht aan het conflict werd besteed, vanuit verschillende gezichtspunten, en trouw aan het principe van MONATO, door mensen die er zelf rechtstreeks bij betrokken zijn. Het tijdschrift is echter beperkt, zowel in zijn omvang – en er gebeurden in de afgelopen jaren nog heel wat andere dingen die het vermelden waard zijn – als in zijn bronnen. De esperantisten in het oorlogsgebied hebben zoals hun landgenoten, zwaar te lijden onder het oorlogsgeweld. Rapporten sturen naar MONATO is zeker niet één van hun prioriteiten.

De teksten met de gegevens over de programma's van de clubs moeten op de redactie toekomen vóór 1 april 1994. De publikatie van redactionele teksten gebeurt gratis. Voor advertenties raadplege men het Esperantocentrum te Antwerpen.

AALST
La Pioniro
Iedere laatste dinsdag van de maand vergadering in het Cultureel Centrum „De Werf", Molenstraat, Aalst. De avonden beginnen op 20.00 uur. Inlichtingen bij Marie-Rose De Wolf, Botermelkstraat 100, 9300 Aalst, tel.: (053) 78 26 04.

dinsdag 29 maart: We beluisteren de cassette van de heer Pettyn, redacteur-omroeper van Radio Polonia.
dinsdag 26 april: We bespreken een literaire tekst.
vrijdag 20 of 27 mei: Diploma-uitreiking en souper in „Terlinden".

ANTWERPEN
La Verda Stelo
Alle programma's hebben plaats in het Esperantohuis, Frankrijklei 140, 2000 Antwerpen, in het clublokaal op de eerste verdieping. De clubavond begint om 20.00 uur. Het clublokaal is toegankelijk vanaf 18.30 uur.

vrijdag 4 maart: GESPREKSAVOND: in verschillende groepen over gewone taalbeoefening, maatschappij, Esperantobeweging, kunst.
vrijdag 11 maart: Grégoire Maertens over de Europese Unie en de rest van Europa.
vrijdag 18 maart: INTERNATIONALE AVOND: Lucien Giloteaux (Frankrijk) over Esperanto in Australië.
vrijdag 25 maart: Manuel Halvelik: Hoe astronomisch de natuurfenomenen rond de dood van Jezus verklaren ?
vrijdag 1 april: leden vertellen aprilgrappen.
vrijdag 8 april: Patrick Boets: Bond zonder naam.
vrijdag 15 april: Eddy Raats: De functie van de muziekinstrumenten in het orkest.
vrijdag 22 april: Paul Peeraerts over het internationaal tijdschrift Monato.
vrijdag 29 april: Interviews.
vrijdag 6 mei: Eddy Raats: zie 15 april.
vrijdag 13 mei: DEBAT: onderwerp wordt bepaald tijdens een vorige vergadering.
vrijdag 20 mei: CULTUREEL WEEKEINDE (inleiding)
vrijdag 27 mei: Eddy Raats: zie 15 april.
La Verda Stelo heeft een nieuw bestuur: Voorzitter: Jacques Schram, Hof ter Bekestraat 49, 2018 Antwerpen, tel.: (03) 237 86 02; Ondervoorzitter: Henny De Ketelaere; Penningmeester: Clara Claes; Secretaris: Lydia Kerremans; Leden: Ivo Durwael en Cor Van Ekelenburg; Wij wensen Jacques en zijn ploeg succes.
Van vrijdag 20 mei tot zondag 22 mei, Internationaal Cultureel Weekend, Antwerpen '94. Wij ontvangen gasten uit heel de wereld en laten hen de waardevolle kunstschatten van onze stad zien. Speciale belangstelling gaat uit naar de tentoonstelling Mercator. Voor nadere informatie over het programma, zie de advertentie op de adresflap.

BRUGGE
Paco kaj Justeco
De activiteiten van onze club hebben in principe plaats op donderdagavond vanaf 20.00 uur in het Hof van Watervliet, Oude Burg 27, 8000 Brugge. Op de 1ste en 3de donderdag conversatie-avond (voor beginners); op de 2de en 4de donderdag praatavond indien er geen andere activiteit is aangekondigd. Info bij dhr. G. Maertens, tel.: (050) 35 49 35.

donderdag 10 maart: Vertalingen van uitspraken en spreuken.
donderdag 24 maart: Sabeldansen door dhr. J. van Eenoo.

BRUSSEL
Tot nader order zijn er geen Esperanto-gespreksronden meer op vrijdagnamiddag in het Anspach-center.

FEL
Algemene ledenvergadering: zaterdag 26 maart om 14.00 uur. Voor iedereen; groepen worden verzocht een afvaardiging te sturen.

FLEJA
FLEJA-WEEKEINDE van 29 april tot en met 1 mei in het Oostvlaamse Melle (bij het station) met thema „Hororo". Inlichtingen bij Yves Nevelsteen, Violetlaan 7, 2920 Kalmthout, tel. (03) 666 47 14.

GENK
Esperanto Genk Iedere 3de zaterdag van de maand, bijeenkomsten in ons lokaal vanaf 19.00 uur, Melbergstraat 3, 3600 Genk, tel. (089) 35 38 10.
Ons lokaal is alle dagen open van 10.00 tot 1.00 uur, behalve maandag. Met een smakelijk hapje of drankje onder de groene vlag. Kom eens binnen en schrijf iets in ons boek. *Oni parolas Esperante.* Cursussen voor beginnelingen, elke zaterdag (10.00-12.00 uur) en elke maandag (19.00-21.00 uur) op hetzelfde adres. Cursussen voor beginnelingen te Zonhoven, op woensdag van 19.00 tot 21.00 uur aan de Kneuterweg 2. Verdere inlichtingen bij Mathieu Habex, tel./fax: (089) 35 95 42.

zaterdag 19 maart: INTERNATIONALE AVOND: Klaus Hogen uit Duitsland spreekt over tandheelkunde.
zaterdag 16 april: INTERNATIONALE AVOND: gastspreker uit Polen, onderwerp wordt later meegedeeld. Vervangspreekster is Drika Mandervelt.

GENT
La Progreso
Iedere 4de vrijdag van de maand gewone clubvergadering in chalet „'t Clubke", Griendeplein 1, Gent (nabij het Rabot). De bijeenkomst begint om 20 uur. Conversatieavonden op de 3de dinsdag van 19 tot 20.45 uur in de Volkshogeschool, Bargiekaai 1. Inlichtingen bij Katja Lödör, tel. (09) 230 16 77 of (09) 221 10 02.

vrijdag 25 maart: We verwelkomen de Esperantisten uit Oostende voor een vriendschappelijke kwis tussen *La Konko* en *La Progreso.*
vrijdag 22 april: INTERNATIONALE AVOND: Dhr. Lucien Giloteaux uit Frankrijk spreekt over het Esperanto in Australië.
zaterdag 7 mei: JAARLIJKSE ZOEKTOCHT DOOR GENT.
Oorspronkelijk werd deze wandeling ingericht voor de cursisten, als een plezierige afsluiting van de avondlessen. Deze keer stellen de leerlingen van het 2de jaar zelf de teksten en vragen op, en zij kozen de deelgemeente Sint-Amandsberg als locatie. Daar zullen we het jongste van de 3 Gentse begijnhoven bezoeken, namelijk het „Groot Begijnhof", en ook het beroemde kerkhof „Campo Santo" waar vele bekende Vlamingen een laatste rustplaats vonden.
Vertrek: tussen 14.00 en 14.30 uur.
Broodmaaltijd: rond 18.00 uur (vooraf inschrijven).
Veiling tweedehandsboeken: 19.00 u.

Liefhebbers kunnen tussendoor een omweg maken naar de Esperantostraat. Plaats en prijs worden later meegedeeld. Info bij Katja Lödör, tel. (09) 221 10 02 of 230 16 77.

HOUTHALEN
Houthalense Esperantogroep
Iedere 2de maandag van de maand, gewone clubvergadering in het Cultureel Centrum „De Drij Berlengs", boven de gemeentelijke bibliotheek, Vredelaan 36, Houthalen-centrum. Programma's beginnen om 20.00 uur, gevolgd door cursus voor beginners. Info bij Alfons Lijnen, tel. (011) 52 20 74.

dinsdag 8 maart: Esperanto-spreekwoorden in verband met het menselijk lichaam (Peter Achten).
Hugo Pluymers vertelt over de Paashaas en de Koning.
dinsdag 12 april: De kleding maakt de man (Hugo Pluymers).
dinsdag 10 mei: Bossen en weiden in de Laambroeken (Hugo Pluymers).
zondag 29 mei: Bezoek aan de Laambroeken, geleid door Hugo Pluymers. Samenkomst aan het oud station van Houthalen, vertrek om 14.10 uur (aangepaste kleding gewenst!). Bijeenkomst op de grote parking aan de „Drij Berlengs" om 14.00 uur.

KALMTHOUT
La Erikejo
De 3de donderdag van de maand om 20.00 uur in restaurant Cambuus, Heidestatieplein 10, 2920 Kalmthout, tel. (03) 666 42 58.

donderdag 17 maart: Mevr. Henny Jacques vertelt over haar reis naar Guinee-Bissau (met dia's).
donderdag 21 april: Constant Borremans en Karin Lencki (D) spreken over „Het nieuwe Duitsland".

KORTRIJK
Koninklijke Esperantogroep La Konkordo
De stadsbibliotheek van Kortrijk beschikt over een uitgebreid Esperantofonds. Er is steeds gelegenheid dit fonds te bezoeken na afspraak met Jean-Pierre Allewaert (tel. (056) 20 07 96). Bij hem kan tevens informatie over het programma van de club worden gevraagd.
Clubavonden en cursussen vinden plaats op de laatste donderdag van de maand om 19.30 uur in het CC „De Oude Dekenij", St.-Maartenkerkhof 8.

donderdag 31 maart: Kennismaking met en proeven van de Iraanse keuken. Achter het fornuis staat Azra Katanchi. Deelname in de kosten 100,– fr., de activiteit heeft plaats in het ontmoetinscentrum van Aalbeke (bij kerk).
zondag 24 april: Vlaamse Ardennendag.
donderdag 28 april: Wij zingen in het Esperanto o.l.v. P. De Backer en met vocale ondersteuning van Lucrèce Decostere.

LEUVEN
Esperanto 2000
Wij leven mee met de studenten, ons seizoen loopt van september tot juni. De woensdagavond is onze vaste avond (met verschillende cursussen). „Laborvespero" (conversatiecursus) op de 1ste en 3de woensdag en op de 2de woensdag van de maand onze speciale VESPERO 2000. Start telkens om 19.30 uur in het Cultureel Centrum, Romaanse Poort, Brusselsestraat 63 (bij het ziekenhuis).

woensdag 2 maart: vervolgcursus.
maandag 7 maart: beginnerscursus.
woensdag 9 maart: Vespero 2000. Roger Goris vertelt over Cappadoce (Turkije) met dia's en muziek.
maandag 14 maart: beginnerscursus.
woensdag 16 maart: vervolgcursus.
maandag 21 maart: beginnerscursus.
maandag 28 maart: beginnerscursus.
woensdag 6 april: vervolgcursus.
woensdag 13 april: Vespero 2000. Algemene vergadering.
woensdag 20 april: vervolgcursus.
woensdag 4 mei: vervolgcursus.
woensdag 11 mei: Vespero 2000.
woensdag 18 mei: vervolgcursus.

LIMBURG
Esperanto Limburg
Bijeenkomsten in het Cultureel Centrum „De Drij Berlengs", boven de gemeentelijke bibliotheek, Vredelaan 36, Houthalen-centrum. Programma's beginnen om 20.00 uur.

maandag 28 maart: Jef Geraerts spreekt over vertalingen van Louis Paul Boon.
maandag 25 april: Jos Vandebergh over Oostenrijk tijdens zomer- en winterperiode (met dia's).
zondag 29 april: zie HOUTHALEN.

OOSTENDE
La Konko
De vergaderingen gebeuren in de voormalige stadsschool "Vercamer", Northlaan 14, Oostende-Mariakerke. Inlichtingen bij dhr. André D'Hulster, tel. (059) 80 06 95.
Cursussen:
- jongeren (10-12j.) in de Van Glabbekeschool, op dinsdag en vrijdag van 12.30 tot 13.30 uur.
- volwassenen: A-cursus, op dinsdag van 16.30 tot 18.00 uur, B-cursus, op vrijdag van 18.00 tot 19.30 uur.
- gespreksavonden voor gevorderden: elke 2de en 4de maandag van 20.00 tot 22.00 uur. In de nabije toekomst kan het de 2de en 4de woensdag worden, om alle belangstellenden de kans te geven deel te nemen. Dat laten we dan wel weten.

vrijdag 25 maart: vriendschappelijke taalkwis tegen onze Gentse taalgenoten in Gent.

ROTTERDAM
Esperanto-societo Merkurio
Samenkomsten op de 1ste en 3de woensdag van de maand, uitgezonderd juli-augustus, in Centra Oficejo de UEA, Nieuwe Binnenweg 176, Rotterdam. Aanvang 19.45 uur. Gasten zijn steeds welkom. Inlichtingen bij Piet Schuil, tel.: (010) 416 14 49.

woensdag 2 maart: Recenties.
woensdag 16 maart: Onze levende krant met vrije thema's.
woensdag 6 april: Taalspel.
woensdag 20 april: Discussie over het congresthema „Azië in de wereld" van het Esperanto-wereldcongres in Seoel, Korea.

SEL
Planning voor 1994 en 1995:
Tijdens het komend pinksterweekeind van mei '94 zal voor het eerst Esperanto als officiële taal gebruikt worden tijdens SKOLTO '94 in Tsjechië.
Wij proberen contact te krijgen met de federatie van India, die heeft besloten om Esperanto in het scoutsprogramma op te nemen.

ZONHOVEN
Esperanto Zonhoven
Cursussen voor beginnelingen, elke woensdag vanaf 5 januari (19.00-21.00 uur) in het cultureel centrum „Ter Molen", Kneuterweg 2, 3520 Zonhoven, tel.: (011) 81 05 41, fax: (011) 81 87 10.
Verdere inlichtingen bij Mathieu Habex, tel./fax.: (089) 35 95 42.

EDEGEM I. Durwael, P. Gilsonlaan 5, B-2650 Edegem, tel.: (03) 440 30 92.
EINDHOVEN R. Bossong, Floraplein 23, NL-5644 JS Eindhoven, tel.: (040) 11 41 62.
ENSCHEDE (NEJ-sekcio) De Vluchtstraat 1-402, NL-7423 BE Enschede, tel. (053) 33 26 40.
GENK M. Habex, Gildelaan 27, B-3600 Genk, tel.: (089) 35 95 42.
GENT *La Progreso* Katja Lödör, Peter Benoitlaan 117, B-9050 Gentbrugge, tel.: (091) 30 16 77.
GRONINGEN (NEA-sekcio) Esperantocentrum, Peizerweg 68-47, NL-9726 JM Groningen.
NUFARO Coranthijnestraat 69, NL-9715 Groningen, tel.: (05) 77 59 54.
HAARLEM-HEEMSTEDE (NEA-sekcio) *Komprenado faras pacon* C. Duivenvoorden-Kors, Kamerlingh Onnesstraat 40, NL-2014 EM Haarlem, tel.: (023) 24 57 13.
HASSELT M. Aerts, Lazarijstraat 122, B-3500 Hasselt, tel.: (011) 25 34 67.
HELMOND (NEA-sekcio) Toine Gremmen, Nassaustraat 3, 5707 HL Helmond, tel.: (04920) 107 04.
'S HERTOGENBOSCH S. Bosga, Rijzertlaan 46, postbus 2141, 5202 CC 's Hertogenbosch.
HILVERSUM (FLE-sekcio) M. Dee-Tervooren, J. Catsstraat 10, NL-1215 EZ Hilversum, tel.: (035) 21 27 17.
(NEA-sekcio) A.J. Middelkoop, Jonkerweg 11, NL-1217 PL Hilversum, tel.: (035) 24 33 20.
HOUTHALEN Alfons Lijnen, Grote Baan 156, B-3530 Houthalen, tel.: (011) 52 20 74.
KALMTHOUT *La Erikejo* M. Storms, Douglaslaan 14, B-2950 Kapellen, tel.: (03) 666 83 19.
KAPELLE *Zelanda Esperanto-grupo* Sally en Dies Krombeen, Juffersweg 4 B, NL-4421 JB Kapelle, tel. (01102) 415 63.
KNOKKE A. Marmenout, Helmweg 7, B-8300 Knokke-Heist 1, tel.: (050) 60 55 35.
KORTRIJK *La Konkordo* Jean-Pierre Allewaert, Tarwelaan 10, 8500 Kortrijk, (056) 20 07 96.
LEEUWARDEN (NEA-sekcio) Y. Weidema, Goutumerdijk 18, NL-9084 AE Goutum, tel.: (058) 88 26 10.
LEUVEN *Esperanto 2000* Roger Goris, Rue Ménadastraat 44, 1320 Hamme-Mille, tel.: (010) 86 01 12.
LIMBURG Albert Claessen, Zonnebloemstraat 13, B-3590 Diepenbeek, tel.: (011) 32 36 03. — Jos Vandebergh, Ambachtstraat 39, B-3530 Houthalen-Helchteren, tel.: (011) 52 29 02 (kantoor).
MIDDELBURG zie KAPELLE
MORTSEL J. Bovendeerd, Meidoornlaan 42/2, B-2640 Mortsel.
NIJMEGEN *Esperantoclub Zamenhof* G.H.M. Wulfers, Lindanusstraat 16, NL-6525 PV Nijmegen, tel.: (080) 55 15 05.
(NEJ-sekcio) Jacob Canisstraat 2, NL-6521 HL Nijmegen, tel.: (080) 22 26 95.
OOSTENDE *La Konko* Marc Cuffez, Elisabethlaan 295, B-8400 Oostende, tel.: (059) 80 85 17.
ROTTERDAM (FLE-sekcio) J. Quispel, Maarland 4, NL-3075 JV Rotterdam, tel.: (010) 419 82 01.
Merkurio P. Schuil, Viskaarweg 145, NL-3192 DM Hoogvliet, tel.: (010) 416 14 49.
SAT-rondo W. v.d. Blink, Almstein 133, NL-3085 NC Rotterdam, tel.: (010) 480 69 64.
Centra Oficejo de UEA Nieuwe Binnenweg 176, NL-3015 BJ Rotterdam, tel.: (010) 436 10 44.
TERNEUZEN *Zeland-Flandruja Esperanto-Grupo* Joop Moonen, hunzelaan 8, NL-4535 GG Terneuzen.
TIENEN B. Boon, Merelhof 8, B-3300 Tienen, tel.: (016) 81 52 46.
TILBURG H. Appelo, Montfortanenlaan 100, NL-5042 CX Tilburg, tel.: (013) 68 04 73.
TURNHOUT G. Duyck, Het Bergske 35, B-2360 Oud-Turnhout, tel. (014) 42 48 08.
UTRECHT dhr. Punt, Maniladreef 73, NL-3564 JB Utrecht, tel.: (030) 61 69 67.
VOORBURG *Esperantogroep Voorburg,* M.H. Erasmus-van Zadelhoff, Laan van Oostenburg 40, NL-2271 AP Voorburg, tel.: (070) 38635 29; D. Ederveen: tel.: (070) 386 66 53.
WIJLRE *Esperantogrupo Marnolando* Tienbundersweg 38, NL-6321 CR Wijlre, tel.: (04450) 12 48.
WILDERT Jachthoornlaan 20, 2910 Essen-Wildert, tel.: (03) 667 57 70 of (03) 321 23 06.
ZAANDAM *Esperantocentrum* Postbus 433, NL-1500 EK Zaandam, tel.: (075) 16 69 31.
ZEIST (NEA-sekcio) C.H. Romijn-Born, Dr. S. Jacoblaan 28, NL-3707 VK Zeist.

WAT JIJ KAN DOEN

Wellicht herinner je je nog het artikel „Welke toekomst voor de Vlaamse Esperantobond" dat in ons vorig nummer verscheen. Op het einde daarvan werden enkele concrete puntjes vermeld die iedereen kan uitvoeren. Wij brengen ze hier nog eens in herinnering .

- zet vrienden aan lid te worden van de Vlaamse Esperantobond;
- zet vrienden en kennissen aan Esperanto te leren, doe hen eventueel de cursus *Esperanto-programita* cadeau;
- meld u aan als KREKELSPAARDER voor FEL bij Netwerk-Vlaanderen (ASLK), vermeld het dossiernummer 80/30;
- steun FEL door een „Groene Spaarrekening" te openen;
- steun FEL financieel door een klein tegoed op uw FEL-rekening te deponeren, zo wordt u tevens gepriviligieerde klant en krijgt u al uw bestellingen zonder portkosten thuisgestuurd;
- zet andere esperantisten aan zich te abonneren op MONATO of schenk een bedrag aan het MONATO-fonds waardoor FEL een abonnement kan schenken aan esperantisten in landen voor wie de abonnementsprijs een klein maandinkomen is.
- Koop eens een Esperantoboek bij de boekendienst van FEL.

Het bestuur van de Vlaamse Esperantobond dankt u voor elke inspanning.

Kadre de la tradicia serĉpromenado de la Genta Esperantogrupo La progreso okazos

grava aŭkcio

- de multaj brokantaj Esperanto-libroj, i.a. diversaj raraĵoj
- malnovegaj Esperanto-revuoj,
- kelkaj Esperanto-diskoj,
- diversaj aliaj esperantaĵoj

sabaton, la 7an de majo, je la 19a. Unika ebleco por komencantoj, progresantoj kaj kolektantoj! Libroj estos vendotaj ekde 10 frankoj, neniaj kostoj aldoniĝas. La vendado okazos profite al la speciala kaso por la interŝanĝoprojekto GENT-TALLIN.

Pliajn informojn pri la serĉpromenado la 7an de majo je la 14a horo donas Katja Lödör, tel.: (09) 230 16 77 aŭ (09) 221 10 02.